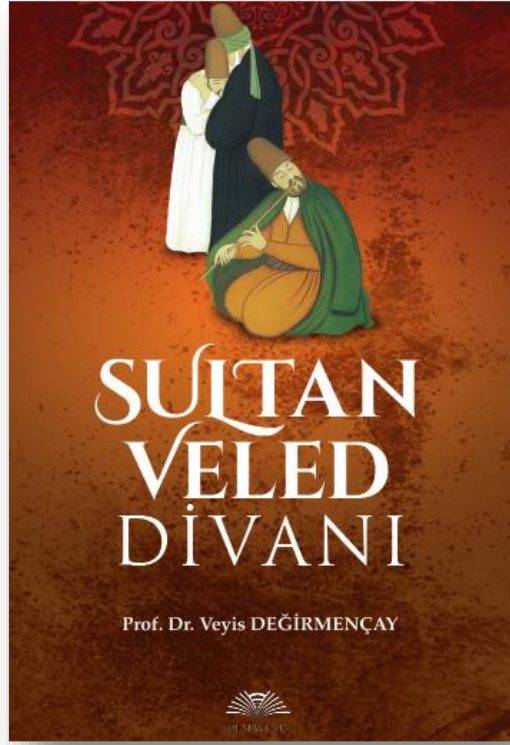




SULTAN VELED DİVANI (ÇEV. PROF. DR. VEYİS DEĞİRMENÇAY)

ŞEYDA ARISOY\*



Divan yazma Anadolu'da 13. ve 19. yüzyıllar arasında görülen şairlerin değişik nazım türlerinde kaleme alınmış şiirlerini bir araya topladıkları geniş ölçüde Arap ve Fars edebiyatlarının etkisini taşıyan bir edebiyat

\*Şeyda ARISOY, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, seydarsy@gmail.com

geleneğidir. Aşk, güzellik, şarap ve tasavvuf gibi konuları içeren bu divanlar aynı zamanda birer tarihi kaynak niteliğindedir. Bu nedenle edebiyatçıların bu divanları günümüz Türkçesine çevirmesi bir taraftan tarihi geçmişe ışık tutarken diğer taraftan şairlerin sanatsal becerileriyle süsledikleri beyitlerini Türk edebiyatına kazandırmış oluyor.

Edebiyatımızda mevcut olan birçok edebi şahsiyetin divanlarının tamamında veya bir kısmında Arapça ve Farsça terkiplerin kullanılması veya divanların kısmen yahut tamamen Farsça veya Arapça yazılması bu eserlerin akademik camia dışında anlaşılmasını güçleştirmiştir. Bu anlamda 2016 yılında Atatürk Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyelerinden Prof. Dr. Veyis Değirmençay'ın çevirisiyle geniş kitlelere hitap eden ve Mevlevilik açısından son derece önemli olan *Sultan Veled Divanı* klasik edebiyat alanında yapılan çalışmalar arasında önemli bir eser olarak yerini almıştır.

Mevlâna Celâleddin-i Rûmî'nin Semerkantlı Lala Şerefeddin'in kızı Gevher Hatun'dan olma büyük oğlu Sultan Veled, 25 Rebûlâhir 623'de (24 Nisan 1226) şimdiki Karaman vilayeti Larend'e dünyaya gelmiştir. Adı, Bahâeddin Muhammed Veled'dir; ancak bazı kaynaklarda Bahâeddin Ahmed olarak da geçmektedir. Yaradılış ve ahlâk bakımından babasına çok benzeyen Sultan Veled, ilköğrenimini babasından almış, gençliğinin ilk yıllarında babasıyla Hanefî fıkının büyük kitabı *Hidâye*'yi okumuş; daha sonra babasının isteğiyle kardeşi Alâeddin ile birlikte Şam'a gitmiş ve orada öğrenim görmüştür. Şam'da aldığı eğitimle dinî ilimleri tam manasıyla öğrenmiş ve bu alanda en üst mertebeye yükselmiştir. Sultan Veled, ilk olarak dokuz yıl halifelik görevinde bulunan Burhaneddin Muhakkık-i Tirmizî'ye (ö. 638/1240) daha sonra babasını takiben sırasıyla Şems-i Tebrîzî (ö. 645/1247); Şeyh Selâhaddin (ö. 657/1258 veya 662/1263) ve Çelebi Hüsâmeddin'e bağlanmıştır. Babasının isteğiyle Şeyh Selâhaddin'in kızı Fatma Hatun ile evlenmiş ve bu evlilikten Celâleddin Emir Ârif Çelebi adlı bir oğlu, Mutahhara Hatun ve Şeref Hatun adlarında iki kızı dünyaya gelmiştir. Fatma Hatun'dan sonra cariyeleri Nusret Hatun ve Sünbüle Hatun'la evlenen Sultan Veled'in Nusret Hatun'dan Çelebi Şemseddin Emir Âbid; Sünbüle Hatun'dan da Çelebi Selâhaddin Emir Zâhid ve Çelebi Hüsâmeddin Emir Vâcid adlarında üç oğlu daha olmuştur. Fıkıh alanındaki bilgi ve yorumlarıyla Hanefî fakihlerinin en meşhurları arasında yer almıştır. Mevlâna'nın ölümünden sonra Çelebi Hüsâmeddin

başta olmak üzere bütün müritler tarafından babasının yerine geçmesi istenmişse de o, “Sufi hırkaya, yetim de sanata yaraşır. Sen, babamın zamanında halifemiz ve arkadaşların büyüğü olduğun gibi, bu dönemde de halifemiz ve büyüğümüzün; şahın vasiyeti gereği taht ve halifelik senindir” diyerek bu isteği kabul etmemiştir. “Babasının verdiği bilgiden ve velilikten başka ne bilgisi ne de veliliği vardır Veled’in. İyi ve kötü ne geldiyse Veled’e, ey olgun kişi, Hakk’ın Celâl’inin ve onun altın gibi olan sözünün bağıdır.” sözüyle Sultan Veled babasına karşı hayatı boyunca duyduğu bağlılığı ve sonsuz saygıyı dile getirmiştir. Çelebi Hüsameddin’in vefatından sonra da kendisini tam olgun görmediği için yedi yıl Kerîmeddin b. Bektemur’un hizmetinde kalarak Mevlana zamanında temelleri atılmaya başlanan Mevlevilik tarikatını babası adına kurmuştur. Bu tarikat aracılığıyla şöhreti her tarafa yayılmış ve çok sayıda müride sahip olmuştur. Sultan Veled, 10 Recep 712 (11 Kasım 1312) Cumartesi günü 86 yaşında Konya’da vefat etmiş ve babasının sağ tarafına defnedilmiştir (Değirmençay, 2016, s.9).

Sultan Veled’in babasının divanın yarısı kadar bir divanı, üç mesnevisi ve *Fîhi Mâ Fîh*’inin tarzında da *Maârif* adlı bir kitap vardır. Üç mesnevinin ilki olan *Veledname*’si *İbtidânâme* adıyla da anılmıştır. 690 (1291) yılında hafif bahrinin fâilâtün (feilâtün), mefâilün, feilün (fa’lün) vezninde, nazım ve nesir olarak yazılmıştır. Mukaddime ile birlikte 166 başlık ve 9007 beyittir. Eser, Farsça kaleme alınmış olup içinde 76 Türkçe, 180 Arapça ve 23 Rumca beyit de vardır. Sultan Veled’in dostlarının ısrarı üzerine kaleme aldığı *Rebabnâme*’si remel bahrinin fâilâtün fâilâtün fâilün (fâilât) vezninde kaleme almıştır. Mukaddime ile birlikte 106 başlık ve 8124 beyittir. Farsçanın yanında, 162 Türkçe, 36 Arapça ve 22 Rumca beyit vardır. *İntihânâme*, Sultan Veled’in üçüncü ve son mesnevisidir; bu nedenle esere bu ad verilmiştir. Remel bahrinin fâilâtün fâilâtün fâilün (fâilât) vezninde, 700-712 (1300-1312) yılları arasında, yine ilk iki mesnevi gibi nazım ve nesir olarak kaleme alınmıştır. *Maârif*, Sultan Veled’in mensur tek eseridir. 56 bölümden oluşmaktadır. Son derece sade ve açıktır, konuşma diliyle yazılmıştır (Değirmençay, 2016, s.15-18).

Aruz bahrinin 29 vezninden istifade edilerek yazılan *Sultan Veled Divanı*’nda; Farsça, 13137 beyitte; 827 gazel, 32 kaside, 9 kıta, 10 terkibibent, 23 musammat ve 451 rubai; Türkçe, 117 beyitte 12 gazelle Farsça-Türkçe 13 beyitlik mülemma bir gazel (6 beyti Türkçe); Farsça üç gazel içinde 6

beyit; redifleri Farsça olan 2 beyitle ikinci mısralarının başındaki cümleleri Farsça olan yine 2 beyit, Türkçe-Rumca mülemma 1 beyit ve Farsça-Türkçe mülemma yine 1 beyit; Arapça, 72 beyitte 8 gazel ve 3 rubainin yanında, Farsça bir gazel içinde 3 beyit, yine Farsça bir gazel içinde 1 beyit; Arapça-Farsça mülemma 9 beyitlik 1 gazel; ayrıca redifleri Farsça olan 2 beyitle 1 mısra; Rumca, 18 beyitte iki gazel ile Türkçe bir gazel içinde 3 beyit; Türkçe-Rumca, Farsça-Rumca mülemma 2 beyit ve redifi Farsça olan 1 beyit vardır. Toplam 13345 beyittir (Değirmençay, 2016, s.15).

Sultan Veled'in divanında sade ve akıcı bir dil kullanması, şiiri makam ve mevki için değil de halka mesaj ulaştıran bir araç olarak görmesi kitabın birçok kesim tarafından incelenmesine olanak sağlamıştır. Aynı zamanda *Divan'* da Farsça şiirlerin yanı sıra Türkçe şiirlerinin de olması bu eseri Türk dili ve edebiyatı açısından incelemeye değer kılmıştır. *Divan*, 11-13. yüzyıl Anadolu tarihi; Fars, Türk, Arap ve Rum dili ve edebiyatları ile Mevlevilik açısından son derece önemli bir eserdir. Sultan Veled'in kasidelerinde Anadolu Selçuklu sultanlarını, emirlerini ve ileri gelenlerini övmesi, eserin Selçuklu tarihini inceleyen tarihçiler tarafından da önem görmesine sebep olmuştur.

Türkçe, Arapça ve Rumca şiirleri üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır: Türkçe şiirleri üzerinde, sadece *Rebabnâme'* nin Türkçe beyitleri hakkında, J. W. Hammer, M. Vickerhauser, Fleischer, F. Wilhelm Radloff, F. Bernhauer, C. Salemann, İ. Kunos, J. Tury, Smirnov, K. Foy gibi batılı doğu bilimcileri çalışmalar yapmışlardır. Bu şiirlerin tamamı, önce Veled Çelebi tarafından, eski harflerle (*Divan-ı Türkî-yi Sultan Veled*, tsh. Kilisli Rifat, İstanbul 1341); sonra Mecdud Mansuroğlu tarafından, şiirlerin dil bakımından incelenerek neşredilmiştir (*Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri*, İstanbul 1958). Arapça şiirleri, Veyis Değirmençay tarafından Türkçeye çevrilerek yayımlanmıştır (*Sultan Veled'in Arapça Şiirleri*, Erzurum 1996). Rumca şiirleri üzerinde ise sadece *Rebabnâme'* nin Rumca beyitleri hakkında Vambéry, C. Salemann, J. W. Hammer ve G. Meyer gibi batılı bilim adamları çalışmalar yapmışlardır (Değirmençay, 2016, s.13).

Sultan Veled'in Farsça divanının Türkçeye çevirisinde Asgar-i Rabbânî tarafından neşredilen çalışma (Tahran 1338 hş.) esas alınmış; ancak birçok yerde F. Nafiz Uzluk tarafından neşredilen *Divan'* daki (Ankara 1941) şiirler de gözden geçirilmiştir. Giriş kısmında, Sultan Veled'in hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgi aktarılmıştır. Şairin hayat hikâyesinde

daha önce doktora çalışması olarak hazırlanan *Sultan Veled ve Rebabnâme* ile “Sultan Veled’in Hayatı Düşüncesi ve Görüşleri I”, “Sultan Veled’in Edebî Kişiliği ve Eserleri II” adlı iki makaleden faydalanılmıştır. İkinci kısımda da *Sultan Veled Divan’ının* Türkçe çevirisi verilmiştir. *Divan*, methiyelerden oluşan birkaç manzume (F. Nafiz Uzluk, Ankara 1941), *Arapça Şiirler* (Veyis Değirmençay, Erzurum 2006) ve *Rubailer* (Veyis Değirmençay, İstanbul 2010) dışında Türkçeye çevrilmemişti. Son olarak Sultan Veled’in *Divan’ı* Prof. Dr. Veyis Değirmençay tarafından Türkçeye çevrilerek bilim dünyasının ve okuyucuların hizmetine sunulmuştur (Demavend Yayınları, İstanbul 2016).